

Oneerlijke Handelspraktijken in de Nederlandse Melkveesector

Rapport geschreven voor de Dutch Dairy Board (DDB) gebaseerd op de MSc thesis
van Toon Scheper

Oneerlijke Handelspraktijken in de Nederlandse Melkveesector

Rapport geschreven voor de Dutch Dairymen Board (DDB) gebaseerd op de MSc thesis van Toon Scheper.

Geschreven bij de leerstoelgroep Agrarische Economie en Plattelandsbeleid
Van de Wageningen University

Onder begeleiding van
Universitair Hoofddocent Dr. Liesbeth Dries en Universitair Docent Dr. Rico Ihle

In samenwerking met de Joint Research Centre (JRC) van de Europese Commissie in Sevilla, onder de naam van Dr. Federica Di Marcantonio en Dr. Pavel Ciaian.

Alsmede in samenwerking met de DDB en Agrio

Auteur van de Nederlandstalige samenvatting: Toon Scheper

Bijdrage van de verschillende auteurs en partners

Toon Scheper en begeleiders van Wageningen University

- Ontwerp van het questionnaire gedeelte 'Oneerlijke Handelspraktijken' gebaseerd op economische theorie en bestaand economisch onderzoek
- Wetenschappelijk ontwerp van het questionnaire gedeelte 'Bovenwettelijke maatregelen'
- Statistische analyse van de resultaten
- Schrijven van de MSc thesis

DDB

- Opdrachtgever van het questionnaire gedeelte 'Bovenwettelijke maatregelen'
- Financiering van de questionnaire uitvoering

Agrio

- Uitvoerende partij questionnaire

Inhoud

Inhoud.....	3
Lijst van figuren en tabellen.....	4
1. Introductie	6
1.1. Probleem definitie	6
1.2. Onderzoeksdoel.....	7
1.3. Structuur van het rapport.....	7
2. Richtlijn 2019/633/EC.....	8
3. OHP's in de Nederlandse melkveesector	9
3.1. Data verzamelingsmethodiek	9
3.2. Bedrijfskarakteristieken	9
3.3. Leveringsovereenkomst karakteristieken	11
3.4. Oneerlijke Handelspraktijken in de Nederlandse Melkveesector	14
4. Kwaliteitsborgingsystemen in de Nederlandse melkveesector.....	18
5. Conclusie.....	22
6. Referenties.....	24

Lijst van figuren en tabellen

Figuur 1 leeftijdsverdeling van de respondenten in 2018. N=153	9
Figuur 2 Gemiddeld aantal hectares per 15 melkveehouders (cat 1 en cat 16. bevatten 16 melkveehouders) in 2014 en 2018. N=152.....	10
Figuur 3 percentage respondenten dat levert aan verschillende zuivelverwerkers in 2018. N=150.....	10
Figuur 4 Tevredenheidsniveau van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker. N=154 (2018); N=153 (2014)	11
Figuur 5 type leveringsovereenkomst met zuivelverwerker. N = 154 (2018 en 2014)	11
Figuur 6 Aantal respondenten met een leveringsovereenkomst tussen melkveehouder en zuivelverwerker gecategoriseerd op lengte van de leveringsovereenkomst, gemeten voor 2018. N=153	12
Figuur 7 Verandering in de onderhandelingspositie van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker tussen 2014 en 2018. N=153	13
Figuur 8 Annuleringseenvoud leveringsovereenkomst, gemeten in 2018. N=154	13
Figuur 9 OHP's zijn een belangrijk en urgent probleem in de Nederlandse melkveehouderij. N=154 ..	15
Figuur 10 Aantal KBS waaraan respondenten moeten voldoen in 2014 en 2018. N=147	18
Figuur 11 Aantal KBS waaraan respondenten die leveren aan FC moeten voldoen in 2014 en 2018. N=121	19
Figuur 12 Bekendheid van de basiseisen KBS bij respondenten. N=152.....	19
Figuur 13 Beïnvloeding van KBS op de kostprijs, melkinkomsten, controles op het bedrijf en de dagelijkse bedrijfsvoering. N=152.....	20
Figuur 14 Melkweigering op basis van niet/moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) gronden. N=152	20
Figuur 15 Stellingsvragen over de invloed van KBS, de rol van ZuivelNL en Marktontwikkeling. N=152	21
Figuur 16 inschalingsvraag hoogte afdracht/heffing voor de rol van ZuivelNL in de zuivelsector. N=154	21
Tabel 1 Verboden OHP's volgens Richtlijn 2019/633/EC	8
Tabel 2 Steekproefgrootte beschrijving van de Nederlandse melkveehouders die hebben deelgenomen aan deze studie.....	9
Tabel 3 toename in hectares per cluster van 2014 tot 2018, uitgedrukt in percentages	10
Tabel 4 Onderhandelingsmogelijkheid van een leveringsovereenkomst tussen melkveehouder en de zuivelverwerker in 2014 en 2018. N=144	12
Tabel 5 Opzegtermijn van de leveringsovereenkomst. N=149	13
Tabel 6 gelijkwaardigheid annuleringsvoorwaarden van een leveringsovereenkomst. N=151	14
Tabel 7 Relatie tussen onderzochte OHP's en Richtlijn 2019/633/EC.....	14
Tabel 8 Beschermingsmechanisme of clause in de leveringsovereenkomst. N=150	15
Tabel 9 Bovenwettelijke verplichting tot investeren in de melkveehouderij sinds 2014. N =151.....	15
Tabel 10 OHP's die zijn gemeten bij de respondenten. N=154.....	16
Tabel 11 Hoofdreden opgegeven voor OHP 1. N=154.....	16
Tabel 12 Hoofdreden opgegeven voor OHP 2. N=154.....	16
Tabel 13 Hoofdreden opgegeven voor OHP 3. N=154.....	17
Tabel 14 Hoofdreden opgegeven voor OHP 4. N=154. Opmerking: meerdere antwoorden per respondent mogelijk.....	17
Tabel 15 Hoofdreden opgegeven voor OHP 5. N=154.....	17
Tabel 16 Hoofdreden opgegeven voor OHP 6. N=154.....	17
Tabel 17 Hoofdreden opgegeven voor OHP 7. N=154.....	17

1. Introductie

1.1. Probleem definitie

Oneerlijke Handels Praktijken (OHP's) in de agrarische voedselvoorzieningsketens zijn een belangrijk onderwerp geworden in beleidsdiscussies en wetenschappelijke literatuur (Basic, 2015; AMTF, 2016; Falkowski et al., 2017). Toenemende marktmacht voor bepaalde bedrijven in de agrarische voedselvoorzieningsketens wordt gezien als belangrijkste oorzaak voor OHP's. Deze onevenwichtige balans tussen contractuele partijen is schadelijk voor het goed functioneren van de interne markt en de relatie tussen de contractuele partijen. De onevenwichtige balans kan ervoor zorgen dat de sterkere handelspartner druk kan uitoefenen op de zwakkere handelspartner op het gebied van prijs-onderhandelingen, contractuele voorwaarden en de algehele handelsrelatie (Swinen et al., 2003; Dries & Swinnen, 2004; AMTF, 2016; Di Marcantonio et al., 2018a). Andere voorbeelden van OHP's zijn het opleggen van oneerlijke of dubbelzinnige contractuele eisen (Di Marcantonio et al., 2018). De 'Agricultural Market Task Force' (AMTF) kwam in 2016 tot de conclusie dat OHP's tot inefficiënte marktwerking leiden en innovatie en investeringen in de agrarische sector verstoren (AMTF, 2016; Falkowski et al., 2017; Gorton et al., 2017; Di Marcantonio et al., 2018a). De raming is dat OHP's de sector in de Europese Unie jaarlijks tussen de 2,5 en 8 miljard euro kosten (Nauta, 2019).

Kwaliteitsborgingsystemen (KBS) in de Nederlandse landbouw kunnen de relatie tussen contractuele partijen versterken doordat beide partijen extra service of diensten leveren voor een beter te vermarkten product. Door objectieve beoordelingen op de kwaliteit van het product, het in acht nemen van maatschappelijke kwesties betreffende goede landbouwpraktijken, dierenwelzijn en klimaatproblematiek kunnen kwaliteitsborgingsystemen voor een verhoging van de opbrengsten zorgen middels een premie voor de geleverde kwaliteit (Bergevoet et al., 2016; LNV, 2018; PBL, 2018; PBL, 2019). Deze kwaliteitsborgingsystemen zijn vaak bovenwettelijk vastgesteld door een Interbranche Organisatie of een Producenten Organisatie en worden vaak gebruikt door sterkere handelspartners om sturing te geven aan de markt en kunnen competitief voordeel opleveren voor beide partijen (Bergevoet et al., 2016). Deze sturing door de sterkere handelspartner kan echter ook leiden tot OHP's.

De EC erkent het probleem met OHP's in de agrarische voedselvoorzieningsketen en heeft daar in 2013 een 'Green Paper' over gepubliceerd (EC, 2013). Het belang van OHP's als probleem in de toeleveringsketen tussen ondernemingen in Europa werd ook onderstreept door de AMTF (2016) die de EC geadviseerd heeft een EU-breed wettelijk kader over verboden OHP's in het leven te roepen. In December 2016 heeft de Europese Raad een verzoek aangevraagd bij de EC om een impact assessment over OHP's te onderzoeken en bijbehorende workshops te organiseren (EC, 2018a). In deze workshops werden o.a. wetenschappelijke literatuur over meetmethodieken, analyses en wettelijke kaders voor OHP's gepresenteerd (Falkowski et al., 2017). Naar aanleiding van de impact assessment is in April 2019 richtlijn 2019/633/EC aangenomen die bepaalde OHP's verbiedt in de EU. Voorbeelden hiervan zijn, te late betalingen voor bederfelijke landbouw- en voedselproducten, last-minute annulering van bederfelijke landbouw- en voedselproductbestellingen en eenzijdige wijziging van de voorwaarden opgesteld in de leveringsovereenkomst (Euractiv 2019). Ook in Nederland staat al meerdere kabinetten het aanpakken van OHP's en de verduurzaming van de agrarische sector hoog op de politieke agenda (Nieuwe Oogst, 2016; Nieuwe Oogst, 2018).

De recente literatuur laat zien dat OHP's in elk stadium van een leveringsovereenkomst of voedselvoorzieningsketen kunnen voorkomen en dat ze iedere partij in de keten schaden (Falkowski et al., 2017; Gorton et al., 2017; Di Marcantonio et al., 2018a). Echter er wordt aangenomen dat OHP's vaker voorkomen bij kleine partijen in de keten. Agrarische ondernemers zijn hier een goed voorbeeld van (Gow & Swinnen, 2000; Renda et al., 2014; Falkowski et al., 2017; Di Marcantonio et al., 2018a). De wetenschappelijke literatuur over voedselkwaliteitsschema's, zoals eerder genoemde kwaliteitsborgingsystemen, is uitvoerig (Renda et al., 2014). Deze studies geven weinig prijs over de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen contractuele partijen en de invloed voortkomende uit een overwichtige balans in marktmacht resulterend in OHP's. Ook in Nederland is hier weinig informatie over voorhanden.

De zuivelsector in Nederland is de laatste jaren onderhevig geweest aan grote prijsschommelingen en interventies vanuit de EU en de agrarische sector (Jongeneel et al., 2017; Rijlaarsdam, 2018, 2019)(Jongeneel et al., 2017). Een voorbeeld hiervan is de 'Milk Package' (EC 2018b). Dit pakket aan maatregelen is ingevoerd om de positie van melkveehouders in de zuivelketen te versterken en de marktconcentratie van grotere zuivelverwerkingsconcerns in te perken (Ihle et al., 2017; Di Marcantonio et al., 2018a). Door de bederfelijke aard van zuivel heeft de melkveehouderijsector beperkte onderhandelingsmogelijkheden met zuivelverwerkers en is de sector daardoor gevoelig voor OHP's (Ihle et al., 2017).

Doordat er weinig bekend is over OHP's en de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen contractuele partijen in de Nederlandse zuivelsector is hierover in het voorjaar van 2019 een onderzoek opgezet in de Nederlandse zuivelsector. In dit rapport worden de resultaten van dat onderzoek gepresenteerd. De onderzoeksmethodiek, representativiteit en bijbehorende marktanalyse is gebaseerd op een MSc thesis geschreven door Scheper (2019) voor de leerstoelgroep Agrarische Economie en Plattelandsbeleid.

1.2. Onderzoekdoel

Het onderzoekdoel voor dit rapport is het in kaart brengen van OHP's in de Nederlandse zuivelsector en onderzoeken wat de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen contractuele partijen is. Dit resulteert in de volgende twee hoofdvragen.

1. Hoe vaak komen OHP's voor in de Nederlandse zuivelsector?
2. Wat is de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen de contractuele partijen.

1.3. Structuur van het rapport

Hoofdstuk 2 zal verder inzicht geven in de eerder genoemde Richtlijn 2019/633/EC en de OHP's die hierin verboden worden. Hoofdstuk 3 presenteert de bedrijfskarakteristieken van de onderzochte melkveehouders, de leveringsovereenkomst karakteristieken en de OHP's die onderzocht zijn. Daarna zal de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen de contractuele partijen gepresenteerd worden in Hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 zal een korte conclusie geven.

2. Richtlijn 2019/633/EC

Voor dit rapport zijn de OHP's onderzocht die met ingang van Richtlijn 2019/633/EC verboden zijn. Tabel 1 geeft de verboden OHP's weer in een eenvoudigere formulering dan in het publicatieblad van de Europese Unie (Europees Parlement, 2019). De verboden praktijken zijn onderverdeeld in twee categorieën. De 1^e categorie verbiedt bepaalde OHP's onder alle omstandigheden. De 2^e categorie verbiedt bepaalde OHP's, tenzij zij eerder op duidelijke en ondubbelzinnige wijze zijn overeengekomen in de leveringsovereenkomst of in een daaropvolgende overeenkomst, tussen de leverancier en de afnemer.

1^e categorie; verboden praktijken	
A1)	Te late betalingen voor bederfelijke landbouw- en voedingsproducten, later dan dertig dagen na het einde van een overeengekomen leverings- of betalingstermijn.
A2)	Te late betalingen voor andere landbouw- en voedingsproducten, later dan zestig dagen na het einde van een overeengekomen leverings- of betalingstermijn.
B)	De annulering van een bestelling van bederfelijke landbouw- en voedingsproducten op een zodanig korte termijn (minder dan 30 dagen) dat geen alternatieve afnemer gevonden kan worden.
C)	De eenzijdige wijziging van de voorwaarden in de leveringsovereenkomst voor landbouw- en voedingsproducten door de afnemer die verband houden met de frequentie, methode, plaats, timing en/of het volume van de levering, evenals de kwaliteitsnormen, de betalingsvoorwaarden en/of de prijzen.
D)	Eis van de afnemer van betalingen door de leverancier die geen verband houden met de verkoop van de landbouw- en voedingsproducten van de leverancier.
E)	Eis van de afnemer van betalingen door de leverancier voor het bederf en/of verlies van landbouw- en voedingsproducten dat zich voordoet bij de afnemer.
F)	Weigering van een schriftelijke bevestiging van de voorwaarden van de leveringsovereenkomst door de afnemer, uitgezonderd voor leden van een PO of coöperatie.
G)	Het onrechtmatig verkrijgen en/of gebruiken van bedrijfsgeheimen door de afnemer.
H)	De dreiging van commerciële vergeldingsmaatregelen tegen de leverancier.
I)	Eis van de afnemer van vergoedingen door de leverancier bij afhandeling van klachten van klanten aan het adres van de afnemer.
2^e categorie; verboden praktijken mits duidelijk en ondubbelzinnig overeengekomen	
A)	Het retourneren van onverkochte landbouw- en voedingsproducten aan de leverancier zonder betaling hiervan.
B)	Eis van de afnemer van vergoedingen door de leverancier voor opslag, uitstalling en aanbieding van de landbouw- en voedingsproducten.
C, D, E)	Eis van de afnemer van vergoedingen door de leverancier voor promotie-, reclame-, marketings- en kortingsdoeleinden.
F)	Eis van de afnemer van vergoedingen door de leverancier voor de inrichting van verkoopruimtes (winkels).

Tabel 1 Verboden OHP's volgens Richtlijn 2019/633/EC

Voor dit rapport is, specifiek, gelet op de relatie tussen de melkveehouder en de zuivelverwerker, ongeacht de rechtsvorm. Volgens de definities van Richtlijn 2019/633/EC artikel 2 zijn de melkveehouders uit dit onderzoek de 'leverancier' en de zuivelverwerkers de 'afnemer'. De OHP's die voor dit rapport onderzocht zijn, hebben een directe verhouding met de OHP's die verboden zijn volgens Richtlijn 2019/633/EC. De directe vertaling van de algemene OHP's naar vakgebied specifieke OHP's en beschrijvingen is met behulp van experts uit de praktijk gedaan.

3. OHP's in de Nederlandse melkveesector

Dit Hoofdstuk presenteert de bedrijfskarakteristieken, leveringsovereenkomst karakteristieken en OHP's die onderzocht zijn. Dit wordt ingeleid met het presenteren van de data verzamelingsmethodiek.

3.1. Data verzamelingsmethodiek

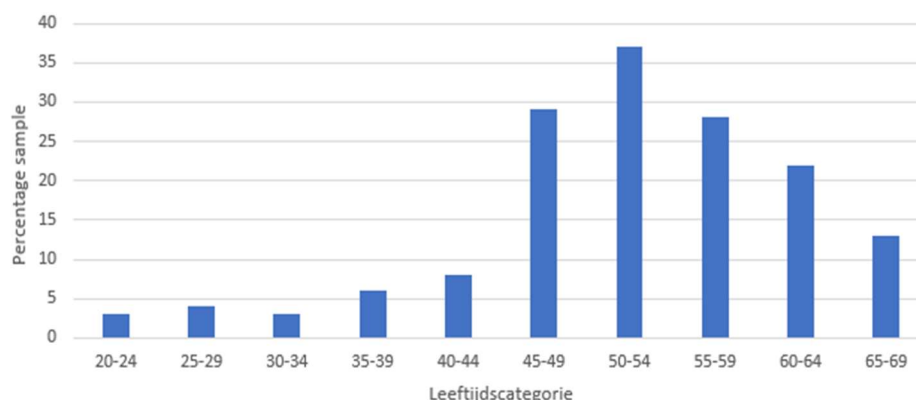
In deze sectie wordt de verzamelingsmethodiek van de data besproken. Voor het verzamelen van de data is een questionnaire opgezet volgens het ontwerp van Di Marcantonio et al. (2018a). Deze questionnaire is vervolgens ingekort, in de context van de Nederlandse zuivelsector verwerkt en uitgebreid met vragen over KBS. De data is verzameld in mei 2019 en bevat data voor 2014 en 2018. Deze twee referentiejaar zijn gebruikt omdat in 2014 het melkquotum van de Europese Unie is afgeschaft, waarvan verwacht wordt dat de afschaffing grote gevolgen heeft gehad voor de structuur en gedragingen in de Nederlandse zuivelsector. De questionnaire is telefonisch afgenomen door een team van interviewers waarin antwoorden werden genoteerd op een vooraf gecreëerd antwoord formulier. Dit zorgde ervoor dat de interviewers eenvoudig en gestructureerd de gegeven antwoorden konden verwerken. In totaal hebben 154 eigenaren van een melkveehouderij meegedaan aan dit onderzoek verspreid over Nederland. Tabel 2 toont de respondenten gecategoriseerd in grootte, hierin valt op te merken dat de groep < 50 koeien ruim ondervertegenwoordigd is. In dit rapport refereren de respondenten naar de eigenaren van de melkveehouderijen die telefonisch geïnterviewd zijn.

	2017 (NL)	% in totaal (NL)	Steekproefgrootte	% van steekproefgrootte in totaal
0-50	3759		5 (3 who quit)	
50-100	7645	53%	77	50%
100-150	4307	30%	46	30%
150-250	1869	12%	19	12%
>250	482	5%	7	5%
Total	18062 (14303 without small farms 0-50)		154	

Tabel 2 Steekproefgrootte beschrijving van de Nederlandse melkveehouders die hebben deelgenomen aan deze studie.

3.2. Bedrijfskarakteristieken

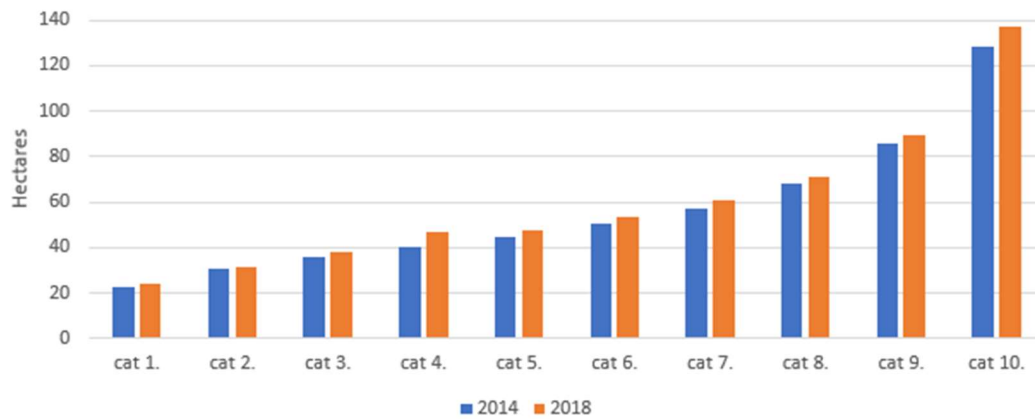
In deze sectie worden de bedrijfskarakteristieken van de respondenten gepresenteerd. Dit zijn de leeftijdsverdeling van de bedrijfseigenaren, het gemiddelde aantal hectares per bedrijf en de verandering hiervan tussen 2014 en 2018 en het aandeel van zuivelverwerkers waaraan de

Figuur 1 leeftijdsverdeling van de respondenten in 2018. N=153

respondenten leveren. Figuur 1 toont de leeftijdsverdeling van de respondenten. Het merendeel (75%) van de bedrijfseigenaars is tussen 45 en 64 jaar oud.

Figuur 2 laat het gemiddeld aantal hectares per cluster van 15 melkveehouders zien. De figuur toont dat het gemiddeld aantal hectares in elke cluster in 5 jaar is gestegen. Tabel 3 laat de stijging in percentages zien.

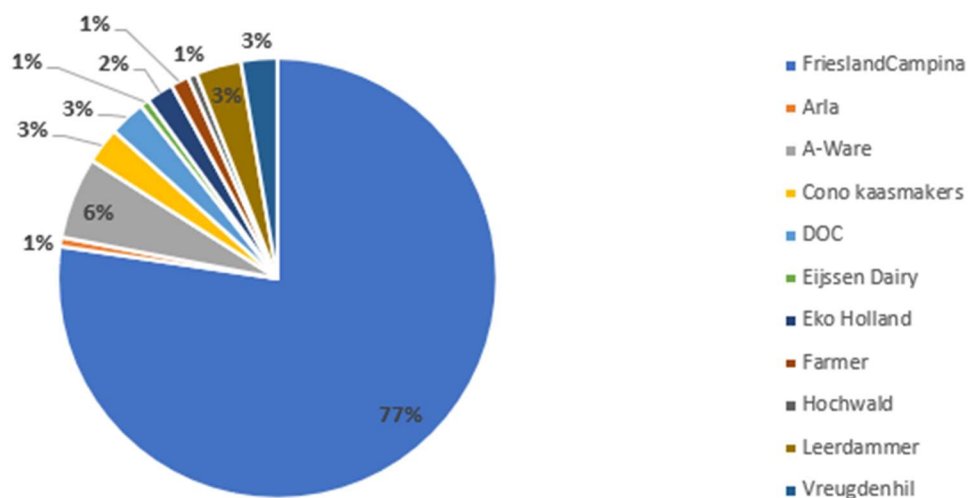

Figuur 2 Gemiddeld aantal hectares per 15 melkveehouders (cat 1 en cat 10 bevatten 16 melkveehouders) in 2014 en 2018. N=152

Cat 1.	Cat 2.	Cat 3.	Cat 4.	Cat 5.	Cat 6.	Cat 7.	Cat 8.	Cat 9.	Cat 10.
5%	1%	6%	16%	7%	5%	6%	4%	4%	7%

Tabel 3 toename in hectares per cluster van 2014 tot 2018, uitgedrukt in percentages

Figuur 3 toont hoeveel procent van de respondenten aan een bepaalde zuivelverwerker levert. FrieslandCampina is met 77% de meest voorkomende zuivelverwerker van de respondenten gevolgd door A-ware met 6%.

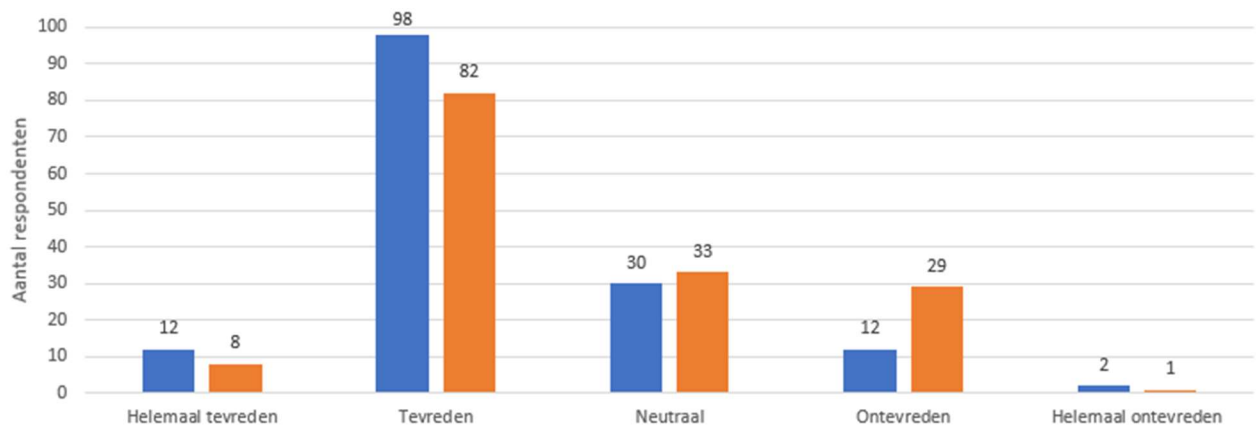

Figuur 3 percentage respondententen dat levert aan verschillende zuivelverwerkers in 2018. N=150

3.3. Leveringsovereenkomst karakteristieken

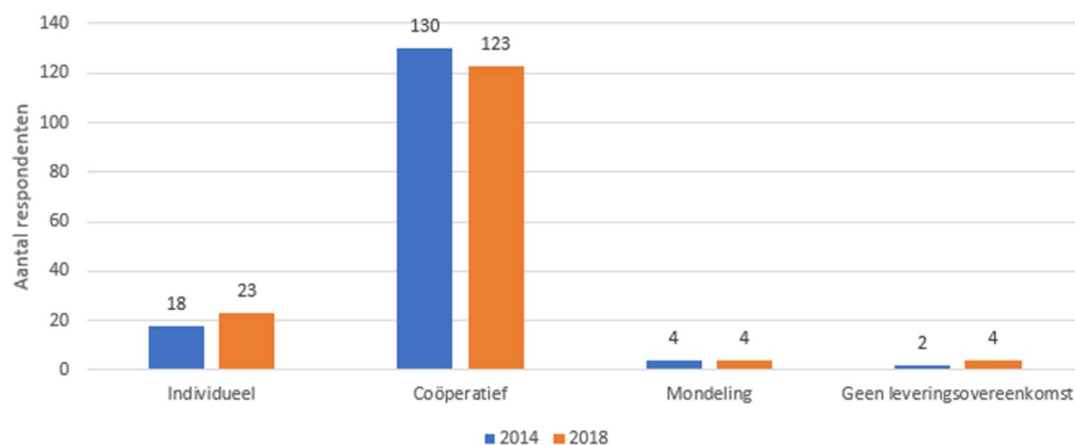
In deze sectie wordt de relatie tussen melkveehouder en zuivelverwerker uiteen gezet. Er is onderzoek gedaan naar het tevredenheidsniveau van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker over een bepaalde periode, het type leveringsovereenkomst en de verandering hierin sinds 2014. Daarnaast zijn de duur van de leveringsovereenkomst, de onderhandelingsmogelijkheden van de leveringsovereenkomst en de onderhandelingspositie van de melkveehouder onderzocht. Als laatste is de drempel tot opzegging van een leveringsovereenkomst, de opzeggingstermijn van de leveringsovereenkomst en gelijkwaardigheid in de annuleringsvoorwaarden van de leveringsovereenkomst bekeken.

Figuur 4 toont tevredenheidsniveau van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker in 2014 en 2018. De figuur laat zien dat in 2014 het merendeel van de respondenten (71%) tevreden of helemaal tevreden is over de relatie met de zuivelverwerker. Tegen 2018 heeft zich een lichte verschuiving voorgedaan. Het aantal respondenten dat tevreden of helemaal tevreden is over de relatie met de zuivelverwerker is gedaald naar 58%. Het aantal respondenten dat ontevreden of helemaal ontevreden is over de relatie met de zuivelverwerker is gestegen van 9% in 2014 naar 19% in 2018.

Figuur 4 Tevredenheidsniveau van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker. N=154 (2018); N=153 (2014)

Figuur 5 laat de types van leveringsovereenkomsten zien. Hierin worden 3 verschillende leveringsovereenkomsten onderscheiden. Een individuele leveringsovereenkomst, wat wordt gezien als een leveringsovereenkomst met een private zuivelverwerker; een leveringsovereenkomst met een coöperatie en een mondelinge leveringsovereenkomst, waar de melkveehouder aangaf geen geschreven leveringsovereenkomst in zijn bezit te hebben.

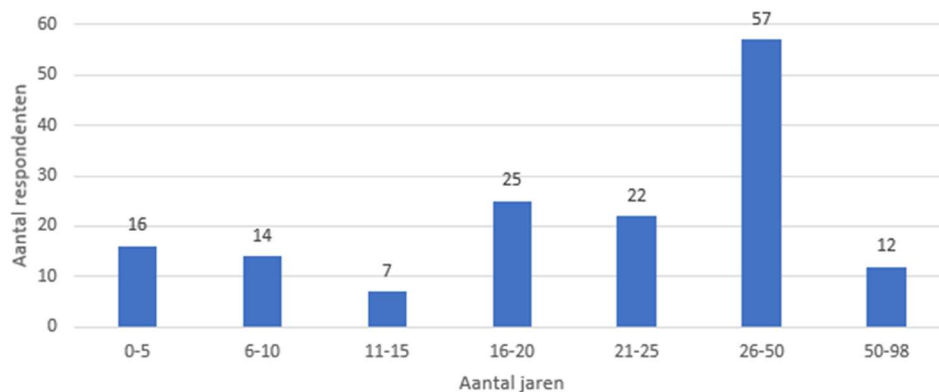

Figuur 5 type leveringsovereenkomst met zuivelverwerker. N = 154 (2018 en 2014)

Het merendeel van de leveringsovereenkomsten is afgesloten met een coöperatieve zuivelverwerker, al is het aantal licht gedaald sinds 2014. Daarnaast zie je een stijging in het aantal leveringsovereenkomsten met private partijen. Ook geven 4 respondenten aan alleen een mondelinge leveringsovereenkomst te hebben met de zuivelverwerker. Tot slot hebben 4 respondenten aangegeven geen leveringsovereenkomst meer te hebben in 2018 omdat ze gestopt zijn als melkveehouder.

In 2018 was de gemiddelde looptijd van een leveringsovereenkomst, ongeacht het type zuivelverwerker, 27 jaar. Figuur 6 deelt de duur van de leveringsovereenkomsten op in 7 verschillende categorieën en laat vervolgens het aantal respondenten zien binnen elke categorie.

Over het algemeen is de looptijd van de leveringsovereenkomsten in de Nederlandse zuivelsector relatief lang vergeleken met leveringsovereenkomsten uit andere Europese landen. Di Marcantonio et al. (2018a) toont dat de gemiddelde duur van een leveringsovereenkomst voor melkveehouders in Normandië, Bayern, Podlaskie, Asturias en Galicia respectievelijk 58, 30, 14 en 9 maanden zijn. Het grote aantal coöperatieve leden in de Nederlandse zuivelsector kan hier een verklaring voor zijn doordat voor deze respondenten de leveringsovereenkomst doorloopt zolang ze lid blijven van de coöperatie.

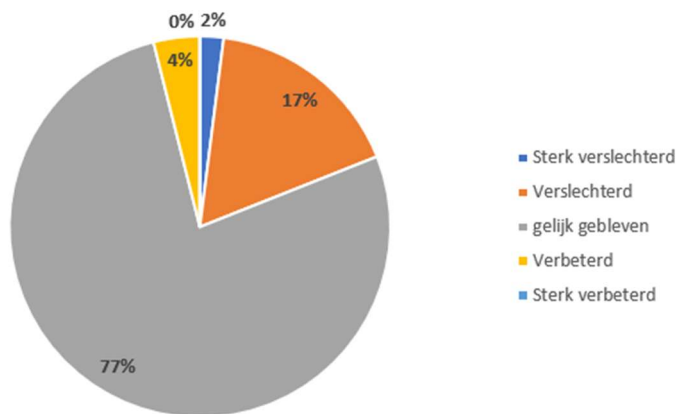
Figuur 6 Aantal respondenten met een leveringsovereenkomst tussen melkveehouder en zuivelverwerker gecategoriseerd op lengte van de leveringsovereenkomst, gemeten voor 2018. N=153

Tabel 4 laat de onderhandelingsmogelijkheden van een leveringsovereenkomst tussen de melkveehouder en de zuivelverwerker zien. Hierin is de respondent gevraagd of de inhoud of voorwaarden van de leveringsovereenkomst onderhandelbaar waren. Hierin is ook rekening gehouden met leden van een zuivelcoöperatie. De verwachting is dat leden van een zuivelcoöperatie collectief kunnen onderhandelen over de inhoud en voorwaarden van de leveringsovereenkomst. Uit de tabel blijkt dat dit overduidelijk niet het geval is, slechts 3% van de ondervraagden geeft aan dat ze over in de inhoud of voorwaarden van de leveringsovereenkomst hebben kunnen onderhandelen in 2018.

	2014	2018
Ja	6%	3%
Nee	94%	97%

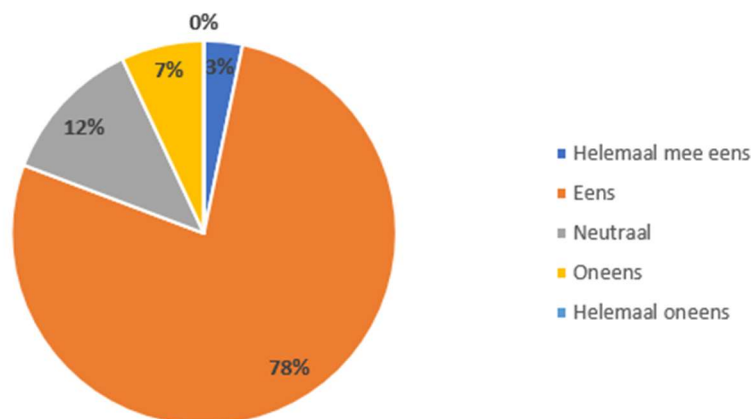
Tabel 4 Onderhandelingsmogelijkheid van een leveringsovereenkomst tussen melkveehouder en de zuivelverwerker in 2014 en 2018. N=144

Figuur 7 laat de verandering van de onderhandelingspositie van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker zien. 19% van de respondenten vindt dat de onderhandelingspositie is verslechterd, waartegen 4% van de respondenten vindt dat de onderhandelingspositie is verbeterd sinds 2014. 77% van de melkveehouders vindt dat de onderhandelingspositie t.o.v. de zuivelverwerker in het onderhandelen over een leveringsovereenkomst onveranderd is gebleven sinds 2014.

Figuur 7 Verandering in de onderhandelingspositie van de melkveehouder t.o.v. de zuivelverwerker tussen 2014 en 2018. N=153

Figuur 8 geeft de antwoorden weer op de stelling 'Ik kan mijn leveringsovereenkomst eenvoudig opzeggen'. Hierin wordt de respondent gevraagd in welke mate hij het eens/oneens is met de gepresenteerde stelling. Meer dan 4/5 van de respondenten geeft aan dat de leveringsovereenkomst met de zuivelverwerker gemakkelijk is op te zeggen. 12% antwoordt neutraal op de stelling en 7% vindt het moeilijk om de overeenkomst op te zeggen.

Figuur 8 Annuleringseenvoud leveringsovereenkomst, gemeten in 2018. N=154

Tabel 5 laat de opzegtermijn van de leveringsovereenkomst zien. Hieruit kan worden opgemaakt dat 65% van de respondenten de opzegtermijn van de leveringsovereenkomst in 2014 niet weten, waar in 2018 dit aantal respondenten een lichte daling laat zien (3%). 15% van de respondenten gaven aan dat zij in 2014 en 2018 een opzegtermijn van 1 jaar hebben, terwijl 6 maanden en 3 maanden volgen als opzegtermijn.

	Geen Idee	1 Maand	2 Maanden	3 Maanden	4 Maanden	6 Maanden	1 Jaar	2 Jaren
2014	65%	1%	1%	9%	1%	8%	15%	1%
2018	62%	1%	1%	9%	2%	9%	15%	1%

Tabel 5 Opzegtermijn van de leveringsovereenkomst. N=149

Voor tabel 6 werd de respondent gevraagd of de leveringsovereenkomst met de zuivelverwerker voor beide partijen gelijkwaardige annuleringsvoorwaarden heeft. Net als in tabel 4 heeft een groot gedeelte (81% in 2014 en 83% in 2018) geen idee of in de leveringsovereenkomst gelijkwaardige annuleringsvoorwaarden staan. Over het annuleren van een leveringsovereenkomst is weinig bekend bij de melkveehouder, ondanks dat de respondenten aangeven dat het opzeggen van de leveringsovereenkomst vrij eenvoudig is.

	2014	2018
Geen idee	81%	83%
Gelijkwaardige annuleringsvoorwaarden	13%	11%
Zuivelverwerker heeft betere annuleringsvoorwaarden	2%	1%
Melkveehouder heeft betere annuleringsvoorwaarden	4%	5%

Tabel 6 gelijkwaardigheid annuleringsvoorwaarden van een leveringsovereenkomst. N=151

3.4. Oneerlijke Handelspraktijken in de Nederlandse Melkveesector

In deze sectie komen de OHP's zoals bevestigd bij de respondenten naar voren. Dit zijn OHP's die voorkomen in de Richtlijn 2019/633/EC. De relatie tussen de onderzochte OHP's en de Richtlijn is te zien in tabel 6. Allereerst is het probleem van OHP's in de Nederlandse melkveehouderij geïnventariseerd. Vervolgens is de respondent gevraagd naar beschermingsmechanismen voor de melkveehouder wanneer de zuivelverwerker de leveringsovereenkomst niet nakomt. Ook is de respondent gevraagd of deze door bovenwettelijke verplichtingen van de zuivelverwerker specifiek heeft moeten investeren in het bedrijf. Uiteindelijk is de respondent gevraagd of een van de volgende situaties (OHP's) hem/haar is overkomen:

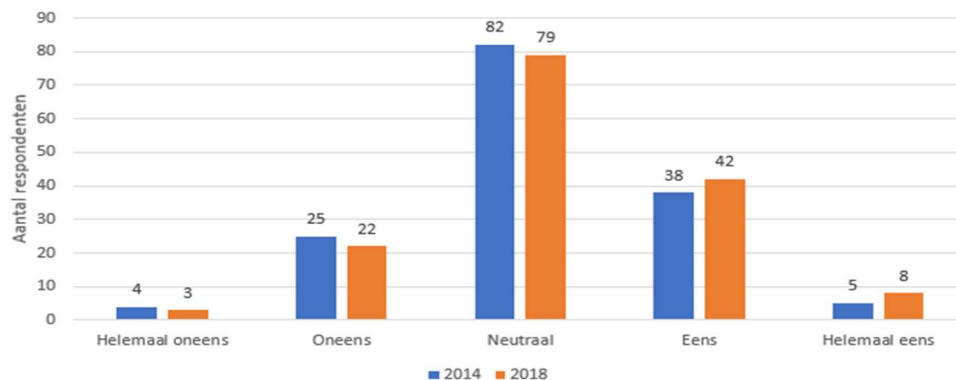
- Ik werd verplicht om maatregelen te treffen die niet in mijn leveringsovereenkomst stonden;
- De leveringsovereenkomst is door de zuivelverwerker niet nagekomen;
- De leveringsovereenkomst is door mij niet nagekomen;
- Contractuele onderdelen zijn eenzijdig gewijzigd door de zuivelverwerker;
- De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan;
- Zuivelverwerker heeft gedreigd met melkweigering;
- Zuivelverwerker heeft de melk geweigerd.

Tabel 7 toont de relatie tussen de onderzochte OHP's en Richtlijn 2019/633/EC

1 ^e categorie	sectie	Onderzochte OHP's
C, D, H	3.4	'Contractuele onderdelen zijn eenzijdig gewijzigd door de zuivelverwerker', 'De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan' en 'Zuivelverwerker heeft gedreigd met melkweigering'.
A1, A2, B, E en I	3.4	'De leveringsovereenkomst is door de zuivelverwerker niet nagekomen', 'Ik werd verplicht om maatregelen te treffen die niet in mijn leveringsovereenkomst stonden' en 'De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan'.
F	3.3	'Wat is de vorm van je leveringsovereenkomst met je zuivelverwerker'
2 ^e categorie		
B, C, D, E en F	3.4	'De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan'.

Tabel 7 Relatie tussen onderzochte OHP's en Richtlijn 2019/633/EC

Als eerste is gevraagd of OHP's volgens de respondent een belangrijk en urgent probleem zijn in de Nederlandse melkveehouderij. Uit figuur 9 blijkt dat een meerderheid hier geen mening over heeft maar dat toch een derde van de respondenten OHP's een belangrijk thema vinden in de Nederlandse melkveehouderij.

Figuur 9 OHP's zijn een belangrijk en urgent probleem in de Nederlandse melkveehouderij. N=154

Tabel 8 laat het aandeel respondenten zien dat aangeeft een beschermingsmechanisme of clause in de leveringsovereenkomst te hebben staan wanneer de zuivelverwerker de leveringsovereenkomst niet nakomt. De tabel laat zien dat 80% van de respondenten geen beschermingsmechanisme of clause in de leveringsovereenkomst heeft.

	2014	2018
Ja	19%	20%
Nee	81%	80%

Tabel 8 Beschermingsmechanisme of clause in de leveringsovereenkomst. N=150

Tabel 9 laat zien of melkveehouders via bovenwettelijke verplichtingen van de zuivelverwerker specifieke investeringen voor de melkveehouderij heeft moeten maken. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen twee zaken. Allereerst werd de respondent gevraagd of deze specifieke investeringen voor de melkveehouderij heeft moeten doen op last van de zuivelverwerker. Ten tweede werd de respondent gevraagd of hij deze investeringen zelf ook had willen maken. Het kan voorkomen dat specifieke investeringen voor de melkveehouderij in goed overleg met de zuivelverwerker zijn gedaan en de minimale wettelijke eisen voor de melkveehouderij overstijgen.

	Melkveehouder had deze investeringen zelf ook gemaakt	Melkveehouder heeft de specifieke investeringen niet willen maken.	Totaal
Bovenwettelijke verplichting voor melkveehouderij specifieke investeringen	21%	14%	35%
Geen bovenwettelijke verplichting voor melkveehouderij specifieke investeringen	32%	33%	65%
Totaal	53%	47%	100%

Tabel 9 Bovenwettelijke verplichting tot investeren in de melkveehouderij sinds 2014. N =151

Uit de tabel valt af te lezen dat 21% van de respondenten heeft geïnvesteerd in de melkveehouderij sinds 2014 om de minimale wetseisen te overstijgen. 32% Van de respondenten heeft, ondanks het feit dat het geen bovenwettelijke verplichting van de zuivelverwerker betrof, willen investeren in de melkveehouderij sinds 2014. 33% Van de respondenten heeft noch via bovenwettelijke verplichtingen noch op eigen initiatief geïnvesteerd in de melkveehouderij sinds 2014. Uiteindelijk heeft 14% van de respondenten aangegeven vanwege bovenwettelijke eisen van de zuivelverwerker, verplicht heeft moeten investeren in de melkveehouderij.

Tabel 10 presenteert de OHP's die zijn voorgekomen onder de respondenten, in 2014 en 2018. Voor de dreiging tot melkweigering (punt 6) en de melkweigering (punt 7) is geen data beschikbaar van 2014. Over eventuele veranderingen in het aantal dreigingen en/of melkweigeringen door zuivelverwerkers kan daarom geen uitspraak gedaan worden.

OHP's	2014	2018
1. Ik werd verplicht om maatregelen te treffen die niet in mijn leveringsovereenkomst stonden.	5.8%	9.7%
2. De leveringsovereenkomst is door de zuivelverwerker niet nagekomen.	1.3%	1.3%
3. De leveringsovereenkomst is door mij niet nagekomen.	1.3%	0%
4. Contractuele onderdelen zijn eenzijdig gewijzigd door de zuivelverwerker.	9.7%	16.2%
5. De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan.	5.8%	9.7%
6. Zuivelverwerker heeft gedreigd met melkweigering.	-	7%
7. Zuivelverwerker heeft de melk geweigerd.	-	3.9%

Tabel 10 OHP's die zijn gemeten bij de respondenten. N=154

De respondenten waarvan de OHP hen is overkomen is ook gevraagd wat de hoofdreden hiervoor was. Tabellen 11 t/m 17 geven de hoofdredenen voor de gemelde OHP's, eveneens voor 2014 en 2018.

Tabel 10 toont de hoofdreden wanneer de respondent aangeeft de OHP's te hebben ondervonden. Een voorbeeld van een Meetbare indicator of maatregel is het bepalen en controleren van het kiemgetal of celgetal in de melk. Een voorbeeld van een indirecte indicator of maatregel is het erf naar behoren schoonhouden

Ik werd verplicht om maatregelen te treffen die niet in mijn leveringsovereenkomst stonden	2014	2018
Indirecte maatregelen (niet meetbaar)	1.9%	3.2%
Meetbare maatregelen	0.7% ¹	1.3%
Geen antwoord	3.2%	5.2%
totaal	5.8%	9.7%

Tabel 11 Hoofdreden opgegeven voor OHP 1. N=154

De leveringsovereenkomst is door de zuivelverwerker niet nagekomen	2014	2018
Zuivelverwerker eiste andere kwaliteit/kwantiteit	0.7%	0%
Andere voorwaarden niet nagekomen	0.7%	0%
Melkweigering	-	1.3%
totaal	1.3%	1.3%

Tabel 12 Hoofdreden opgegeven voor OHP 2. N=154

¹ 0.7% = 1 respondent. Deze is naar boven afgerond voor de eenvoud. Het correcte percentage is 0.649%.

De leveringsovereenkomst is door mij niet nagekomen	2014	2018
Geen naleving van de Keten Kwaliteit Melk (KKM)	0,7%	0%
Geen antwoord	0,7%	0%
Totaal	1,3%	0%

Tabel 13 Hoofdrede opgegeven voor OHP 3. N=154

Contractuele onderdelen zijn eenzijdig gewijzigd door de zuivelverwerker	2014	2018
Prijsafpraak	3.2%	3.2%
Kwaliteitsafpraak	3.2%	5.8%
Kwantiteitsafpraak	3.2%	7.1%
Andere voorwaarden uit de leveringsovereenkomst	2.6%	4.5%
Bovenwettelijke maatregelen	1.9%	3.2%
Totaal respondenten	9.7%	16.2%

Tabel 14 Hoofdrede opgegeven voor OHP 4. N=154. Opmerking: meerdere antwoorden per respondent mogelijk

De zuivelverwerker heeft inhoudingen gedaan op het melkgeld die niet in de leveringsovereenkomst staan	2014	2018
Vanwege de geleverde kwantiteit	1.3%	1.3%
Vanwege de geleverde kwaliteit	1.3%	4.5%
Vanwege bovenwettelijke maatregelen	-	1.9%
Anders	-	0.7%
Geen antwoord	1.9%	1.9%
totaal	4.5%	9.7%

Tabel 15 Hoofdrede opgegeven voor OHP 5. N=154

Zuivelverwerker heeft bedreigd met melkweigering	2018
Vanwege administratieve dwaling	1.9%
Vanwege technische mankementen	0.7%
Vanwege het niet voldoen aan (bovenwettelijke) voorwaarden	1.3%
Vanwege het niet voldoen aan het melkkwaliteitsstelsel	1.9%
Geen antwoord	1.3%
Totaal	7.1%

Tabel 16 Hoofdrede opgegeven voor OHP 6. N=154

Zuivelverwerker heeft de melk geweigerd	2018
Vanwege foutief celgetal	0.7%
Vanwege fabrieksfout	0.7%
Vanwege het niet voldoen aan (bovenwettelijke) voorwaarden	1.9%
Vanwege het niet voldoen aan het melkkwaliteitsstelsel	0.7%
Totaal	3.9%

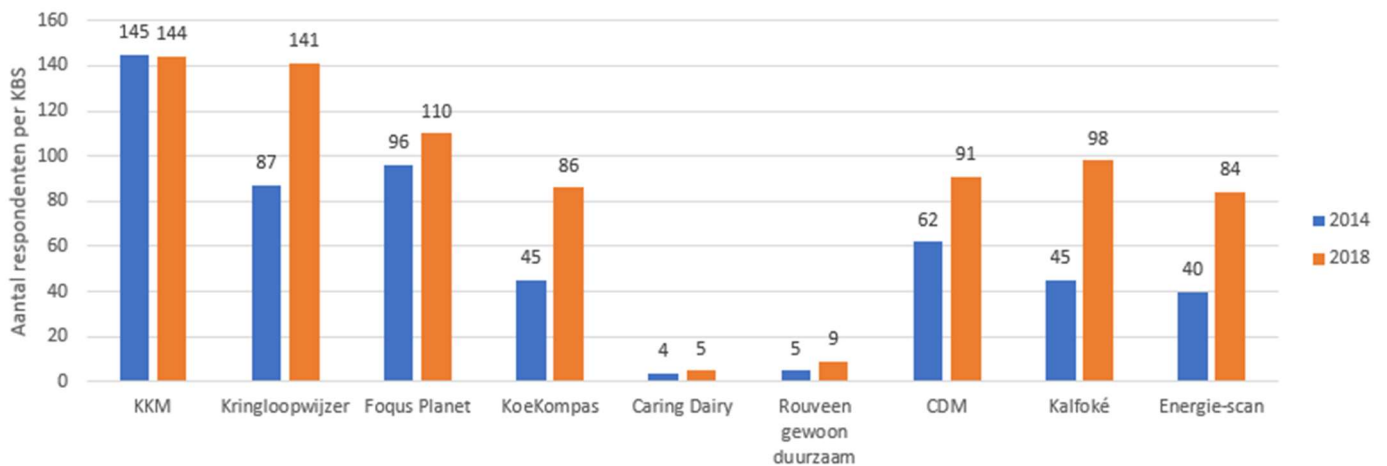
Tabel 17 Hoofdrede opgegeven voor OHP 7. N=154

4. Kwaliteitsborgingsystemen in de Nederlandse melkvee­sector

In dit hoofdstuk wordt de invloed van kwaliteitsborgings­systemen op de relatie tussen de melkvee­houder en de zuivel­verwerker gepre­sen­teerd. Allereerst wordt het aantal verschillende kwaliteitsborgings­systemen gepre­sen­teerd waaraan de respondent geacht wordt te voldoen. Het aantal kwaliteitsborgings­systemen waaraan voldaan moet worden is ook uitgesplitst voor FrieslandCampina, aangezien dit met afstand de grootste zuivel­verwerker van Nederland is. Daarna wordt gekeken naar de bekendheid van de basiseisen van de KBS. Vervolgens worden een viertal vragen gepre­sen­teerd die de beïnvloeding van KBS op de dagelijkse bedrijfsvoering, de melk­in­komsten, de kostprijs en de uit KBS voortkomende controles inschalen. Dit wordt opgevolgd door een stelling over melk­weiger­ing op niet/moeilijk-meetbare bovenwettelijke grondslagen. Daarna is de respondent vier stellingen voorgelegd over de inkomenspositie van de melkvee­houder, de administratieve last, fabrieksquotering voor marktontwikkeling en de rol van ZuivelNL volgens de Nederlandse melkvee­houders. De laatste stelling is opgevolgd door een inschalingsvraag waarin de hoogte van de afdracht/heffing voor de rol van ZuivelNL wordt beoordeeld door de respondent.

De verschillende kwaliteitsborgings­systemen en bovenwettelijke programma's van zuivel­ver­werkers zijn naar voren gekomen in gesprekken met experts, journalisten en onderzoekers uit de Nederlandse melkvee­sector. Aan de verschillende KBS kunnen twee definities worden opgehangen. Enerzijds zijn dit nationaal (wettelijk) verplichte programma's en anderzijds fabriek gerelateerde (bovenwettelijke) verplichte programma's. Keten Kwaliteit Melk (KKM) en Kringloopwijzer zijn nationaal (wettelijk) verplichte programma's, maar Foqus planet, specifiek ontwikkeld voor melkvee­houders die leveren aan FrieslandCampina, een fabriek gerelateerd (bovenwettelijk) verplicht programma.

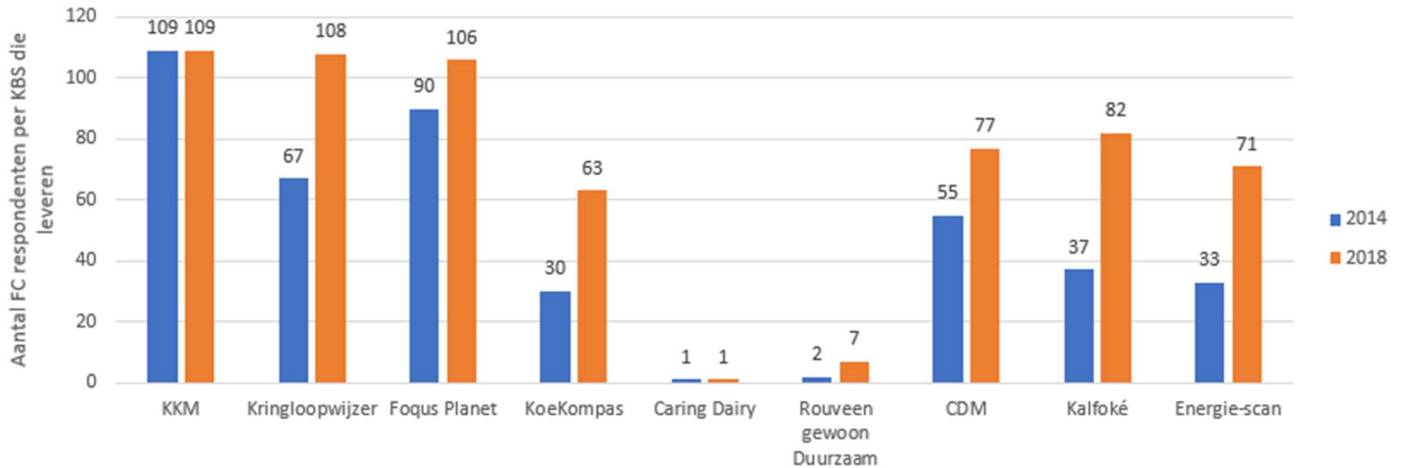
Figuur 10 presenteert het aantal KBS waaraan de respondenten aangaven verplicht te moeten voldoen. Het aantal KBS waaraan de respondent moet voldoen is sinds 2014 sterk gestegen. M.u.v. KKM en 'Caring Dairy' zijn alle KBS in aantal toegenomen. De stijging kan verschillen per programma en kan verklaard worden door het jaartal van introductie voor de Nederlandse zuivel­sector.

Figuur 10 Aantal KBS waaraan respondenten moeten voldoen in 2014 en 2018. N=147

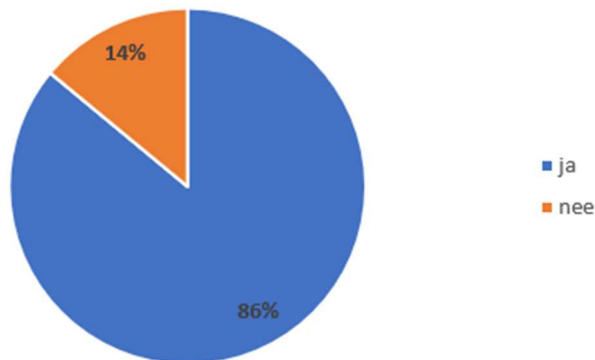
Figuur 11 heeft het aantal KBS uitgesplitst voor melkveehouders die leveren aan FrieslandCampina. Net als in figuur 10 zijn m.u.v. KKM alle KBS in aantal toegenomen.

Een vreemde vaststelling voor zowel figuur 10 als figuur 11 is dat verschillende respondenten hebben aangegeven te moeten voldoen aan het programma 'Rouveen gewoon Duurzaam', terwijl geen enkele respondent heeft aangegeven (figuur 3) te leveren aan 'Rouveen kaasspecialiteiten' (zie figuur 3).

Figuur 11 Aantal KBS waaraan respondenten die leveren aan FC moeten voldoen in 2014 en 2018. N=121

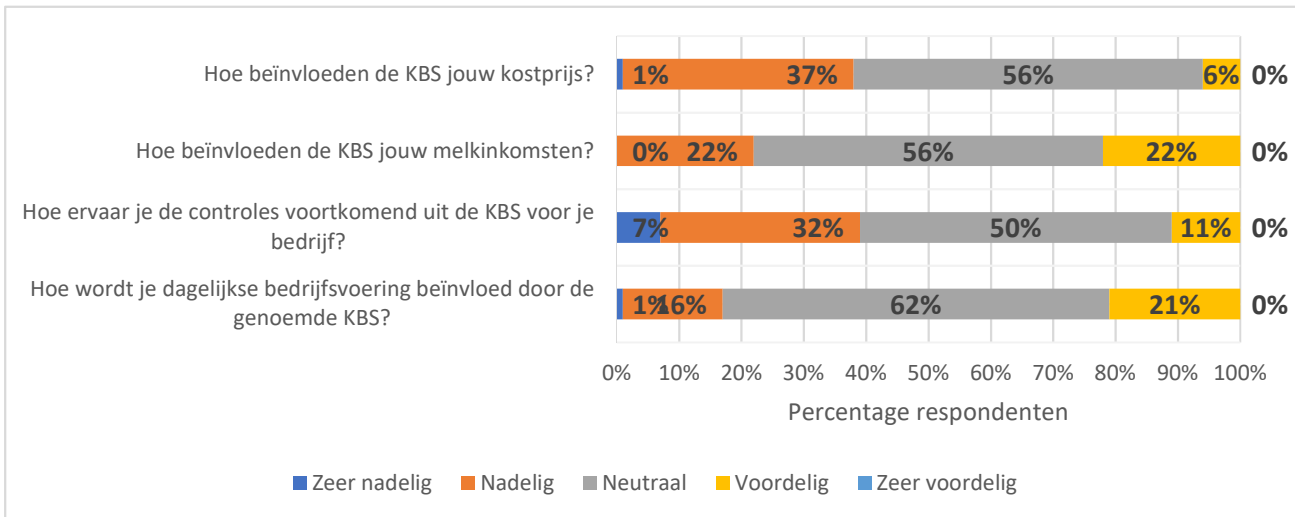
Figuur 12 toont de bekendheid met de basiseisen van de eerder genoemde KBS. De vraag hiervoor luidde; 'Ben je bekend met alle basiseisen van benoemde kwaliteitsborgingsystemen'? Via deze vraag wordt de moeilijkheidsgraad van de verschillende KBS beoordeeld. 14% van de respondenten geeft aan de basiseisen van de verschillende KBS niet te kennen, waartegen 86% van de respondenten aangeeft deze wel te kennen. Er is in het onderzoek alleen gevraagd naar de basiseisen, terwijl een KBS zich niet alleen beperkt tot basiseisen.

Figuur 12 Bekendheid van de basiseisen KBS bij respondenten. N=152

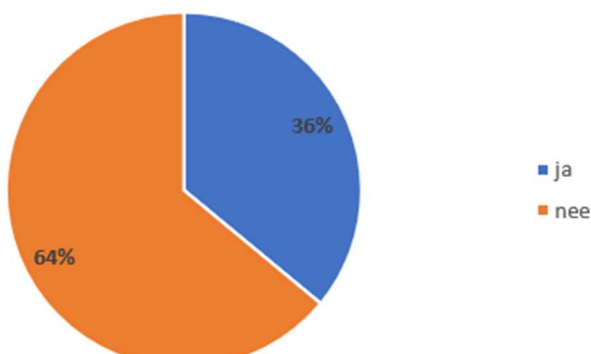
Figuur 13 geeft vier vragen weer over de beïnvloeding van KBS op de dagelijkse bedrijfsvoering, de melkinkomsten, de kostprijs en de uit KBS voortkomende controles. De figuur toont dat bij alle vier vragen meer dan de helft van de respondenten, variërend van 50% tot 62%, geen voordeel of nadeel ziet in de bijkomstigheden van de KBS. Kijkend naar de beïnvloeding van KBS op de kostprijs en de melkinkomsten is zichtbaar dat KBS de kostprijs nadeliger beïnvloedt dan de melkinkomsten. Dit houdt in dat de kostprijs door KBS doorgaans harder is gestegen dan de melkinkomsten. Dit zorgt ervoor dat de marge ertussen kleiner is geworden. 38% Van de respondenten geeft aan dat de kostprijs nadelig of zeer nadelig is beïnvloed door de KBS, terwijl 22% van de respondenten zegt dat de melkinkomsten hierdoor nadelig zijn beïnvloed. 6% van de respondenten geeft aan dat de KBS de kostprijs positief

beïnvloeden tegenover 22% van de respondenten die aangeven dat de KBS de melkinkomsten positief beïnvloeden. De controles die voortkomen uit de KBS wordt door 39% gezien als nadelig, m.a.w. zij geven aan last te hebben van de verhoogde controles, tegenover 11% die aangeeft de controles voordelig te vinden. De dagelijkse bedrijfsvoering van de melkveehouder, in tegenstelling tot de controles voortkomend uit de KBS, wordt minder nadelig beïnvloed. 17% van de respondenten geeft aan dat de dagelijkse bedrijfsvoering nadelig of zeer nadelig wordt beïnvloed, tegenover 21% die aangeeft de dagelijkse bedrijfsvoering voordelig te beïnvloeden. Figuur 13 toont ook dat geen enkele respondent aangeeft dat KBS de kostprijs, melkinkomsten, controles voortkomend uit de KBS en de dagelijkse bedrijfsvoering zeer voordelig beïnvloedt.

Figuur 13 Beïnvloeding van KBS op de kostprijs, melkinkomsten, controles op het bedrijf en de dagelijkse bedrijfsvoering. N=152

Figuur 14 toont een stelling over strafmaatregelen op basis van niet/moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) grondslagen. Voortkomend uit tabel 8 (of 14, 15; afhankelijk van de beslissing) wordt melkweigering en dreiging hiertoe niet alleen gebaseerd op meetbare gronden zoals celgetal en kiemgetal, maar wordt melkweigering en dreiging hiertoe ook gebaseerd op niet of moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) grondslagen. Hiertoe behoren ook de KBS die fabriek gerelateerd zijn en dus bovenwettelijk van aard zijn. 36% van de respondenten vindt dat er melkweigering mag plaatsvinden op basis van niet/moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) gronden, zonder de redenen die hieraan ten grondslag liggen toe te lichten. Daarentegen vindt 64% van de respondenten dat dit niet mag.

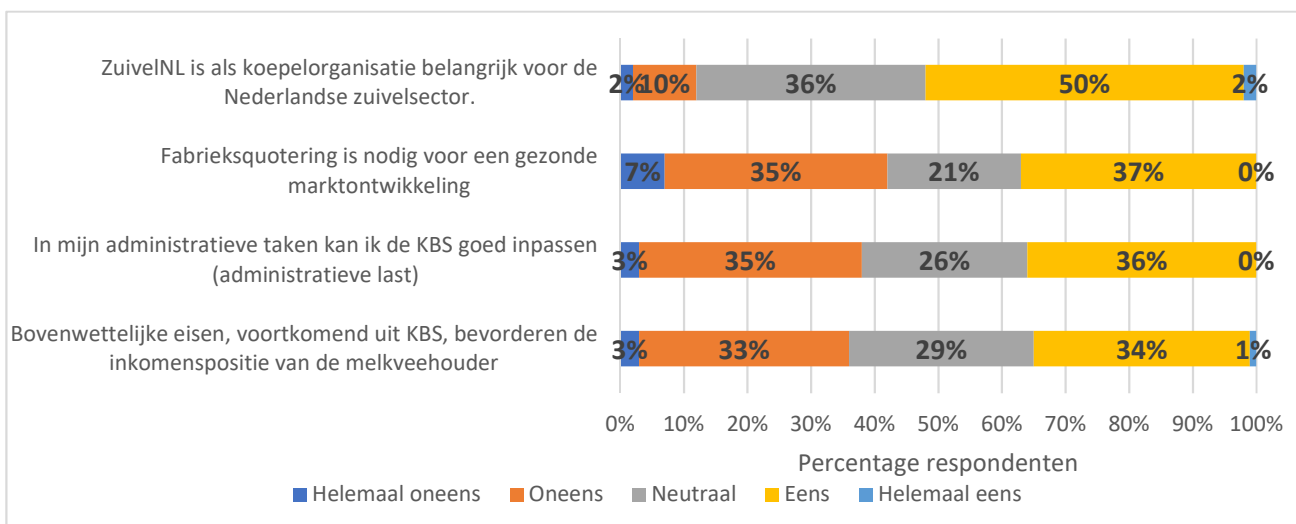
Figuur 14 Melkweigering op basis van niet/moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) gronden. N=152

Figuur 15 toont vier stellingsvragen, twee relaterend aan de invloed van KBS op de inkomenspositie en de administratieve last van de melkveehouder en twee relaterend aan de rol van ZuivelNL als koepelorganisatie voor de Nederlandse Zuivelsector en de rol van Fabrieksquotering in een gezonde

marktontwikkeling. ZuivelNL als koepelorganisatie voor de Nederlandse zuivelsector is belangrijk of zeer belangrijk voor 52% van de respondenten. Dit geeft aan dat er draagvlak is voor ZuivelNL als koepelorganisatie, zeker omdat maar 12% het hiermee oneens of helemaal oneens is.

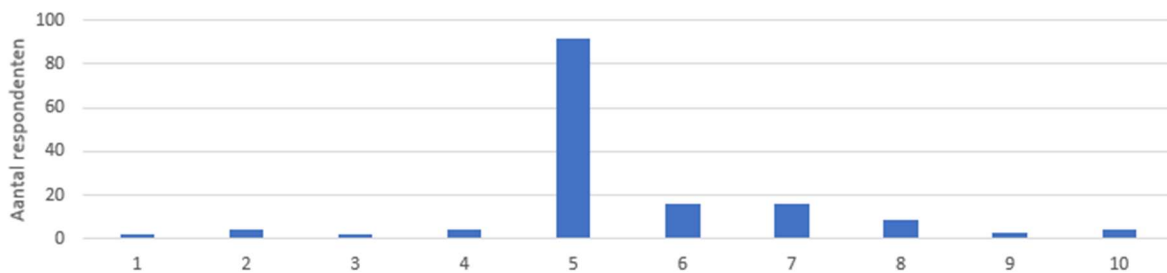
21% van de respondenten heeft geen mening over fabrieksquotering voor een gezonde marktontwikkeling. Vergeleken met de overige 3 stellingen is dit aandeel relatief laag. 37% van de respondenten vindt fabrieksquotering juist nodig voor een gezonde marktontwikkeling, maar 42% van de respondenten vindt fabrieksquotering (helemaal) niet nodig voor een gezonde marktontwikkeling.

De administratieve last en inkomenspositie van de melkveehouder door KBS hebben een evenredige verdeling over de respondenten. Iets minder dan 1/3 heeft geen mening over de administratieve last of de eventuele door bovenwettelijke eisen bevorderde inkomenspositie van de melkveehouder. Iets meer dan 1/3 kan de administratieve taken goed inpassen en vindt dat de bovenwettelijke eisen, voortkomend uit de KBS, daadwerkelijk de inkomenspositie van de melkveehouder bevorderen. Iets meer dan 1/3 geeft aan moeite te hebben met het inpassen van de KBS in de administratieve taken en geven aan dat bovenwettelijke eisen, voortkomend uit KBS, de inkomenspositie van de melkveehouder niet beïnvloeden.

Figuur 15 Stellingsvragen over de invloed van KBS, de rol van ZuivelNL en Marktontwikkeling. N=152

Figuur 16 toont een inzicht over de hoogte van de afdracht/heffing voor de rol van ZuivelNL in de zuivelsector. Het laat zien dat 60,5% van de respondenten die afdracht/heffing een prima bedrag vindt. Daarentegen vindt 31,6% van de respondenten dat de afdracht/heffing aan de hoge kant is tegenover 7,9% van de respondenten die de afdracht/heffing juist te laag vinden.

Figuur 16 inschalingsvraag hoogte afdracht/heffing voor de rol van ZuivelNL in de zuivelsector. N=154

5. Conclusie

Dit rapport heeft als onderzoeksdoel de OHP's in de Nederlandse zuivelsector in kaart te brengen en de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen contractuele partijen te onderzoeken. Dit rapport geeft antwoord op het onderzoeksdoel via de volgende twee hoofdvragen: 'Hoe vaak komen OHP's voor in de Nederlandse zuivelsector' en 'Wat is de invloed van kwaliteitsborgingsystemen op de relatie tussen de contractuele partijen'.

Een derde van de respondenten gaf aan dat OHP's sinds 2014 een steeds urgenter probleem worden in de Nederlandse zuivelsector. 80% van de respondenten gaf aan geen beschermingsmechanisme of clause in de leveringsovereenkomst te hebben staan wanneer de zuivelverwerker de leveringsovereenkomst niet nakomt. Onderhandelen over de leveringsovereenkomst was nauwelijks mogelijk in zowel 2014 en 2018. De onderhandelingspositie is voor het merendeel van de respondenten onveranderd gebleven in deze periode, terwijl 20% een verslechterde positie meldt. Het annuleren van een leveringsovereenkomst is volgens de respondenten vrij eenvoudig hoewel de voorwaarden en opzegtermijn van de annulering vrij onbekend zijn. Over het algemeen wordt niet vaak van leveringsovereenkomst gewisseld vergeleken met andere regio's in Europa. Vergeleken met het tevredenheidsniveau, wat met 72% relatief hoog is in 2014, laat het een sterke daling zien naar 58% in 2018. Ondanks de stijgende onvrede blijven veel melkveehouders bij de huidige zuivelverwerker. Dit geeft mogelijk aan dat in de Nederlandse zuivelsector een onevenwichtige relatie tussen melkveehouder en de zuivelverwerker bestaat waarin de sterkere partij invloed kan hebben op de prijs- onderhandelingen, voorwaarden van de leveringsovereenkomst en de algehele handelsrelatie.

14% van de respondenten geeft aan verplicht te hebben moeten investeren op basis van bovenwettelijke eisen van de zuivelverwerker, ondanks dat ze dit zelf niet willen. Relaterend aan de literatuur over marktmacht is dit een verdere indicatie van het onevenwicht in de relatie tussen handelspartners. Kijkend naar de daadwerkelijk gemeten OHP's, dan zie je een sterke toename in het aantal OHP's sinds 2014, met uitzondering van het niet nakomen van de leveringsovereenkomst door beide handelspartners. Daarnaast geeft 10.9% van de respondenten aan dat zij bedreigd zijn met melkweigering of hierin zelfs terechtgekomen zijn. De redenen voor de gemelde OHP's, aangegeven door de respondenten, variëren van wettelijke of contractuele verplichtingen tot bovenwettelijke eisen, gedeeltelijk voortkomend uit de KBS.

Samenvattend zie je een toename in de hoeveelheid OHP's in de Nederlandse zuivelsector en een toenemende ontevredenheid over de relatie met de zuivelverwerker, de onderhandelingspositie en de annuleringsmogelijkheden verslechteren.

Ten tweede wordt de invloed van KBS op de relatie tussen contractuele partijen onderzocht. Daarvoor is het aantal KBS dat wordt gehanteerd in kaart gebracht. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het aantal KBS waaraan voldaan moet worden sterk is toegenomen sinds 2014. De KBS beïnvloeden de kostprijs negatief meer, dan dat de melkinkomsten positief beïnvloed worden, wat ervoor zorgt dat de marge kleiner wordt voor de melkveehouder. De controles worden als nadelig ervaren, maar de bedrijfsvoering wordt niet positief of negatief beïnvloed door de KBS voor het grootste gedeelte van de respondenten. Wel is 2/3 van de respondenten van mening dat strafmaatregelen, in dit geval melkweigering, niet op basis van niet/moeilijk-meetbare (bovenwettelijke) grondslagen mag worden toegepast. Bij de OHP's is er geconcludeerd dat dit nu wel het geval is en daardoor zal het de relatie tussen melkveehouder en zuivelverwerker waarschijnlijk negatief beïnvloeden. De inkomenspositie van de melkveehouder door invoering van de KBS wordt door 1/3 van de respondenten niet als bevorderend gezien, terwijl dit door iets meer dan 1/3 wel als bevorderend wordt beschouwd. Dit staat niet in

verhouding met de invloed van KBS op de melkinkomsten en de kostprijs. Voorstanders en tegenstanders van fabrieksquotering voor een gezonde marktontwikkeling zijn evenredig verdeeld onder de respondenten. De rol van ZuivelNL voor de Nederlandse zuivelsector wordt door meer dan de helft van de respondenten als belangrijk gevonden.

Samenvattend wordt de invloed van KBS op de relatie tussen melkveehouder en zuivelverwerker als negatief ervaren. Het aantal OHP's zijn sinds 2014 tegelijkertijd met het aantal KBS waar een melkveehouder aan moet voldoen sterk gestegen. Daarnaast vinden de respondenten dat de KBS de melkveehouder meer kost dan dat het de melkveehouder oplevert. Dit contrasteert met de literatuur over de KBS in de introductie, waarin juist een sterkere relatie tussen contractuele partijen werd beschreven.

6. Referenties

- Agricultural Markets Task Force. (2016). *Improving Market Outcomes; Enhancing the Position of Farmers in the Supply Chain*. Retrieved from https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/agri-markets-task-force/improving-markets-outcomes_en.pdf
- Basic. (2015). *Banana value chains in Europe and the consequences of Unfair Trading Practices*. Retrieved from <http://www.bananalink.org.uk/banana-value-chains-europe-and-consequences-unfair-trading-practices>
- Bergevoet, R., Bondt, N., Lauwere, C. De, Buurma, J., & Linderhof, V. (2016). *Financiële prikkels in de landbouw voor verbetering van de waterkwaliteit Financiële prikkels in de landbouw voor verbetering van de waterkwaliteit*. Wageningen: LEI.
- Commission, E. (2013). *Europe, Green Paper on Unfair Trading Practices in the B2B Food and Non-Food Supply Chain in*. 1–22.
- Dries, L., & Swinnen, J. F. M. (2004). Foreign direct investment, vertical integration, and local suppliers: Evidence from the Polish dairy sector. *World Development*, 32(9), 1525–1544. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.05.004>
- European Commission. (2018a). *Impact assessment on the initiative to improve the food supply chain (unfair trading practices)*.
- European Commission. (2018b). The “Milk Package.” Retrieved March 29, 2019, from https://ec.europa.eu/agriculture/milk/milk-package_en
- Europees Parlement. *RICHTLIJN (EU) 2019/633 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 17 april 2019 inzake oneerlijke handelspraktijken in de relaties tussen ondernemingen in de landbouw- en voed- selvoorzieningsketen.* , 2019 § (2019).
- Fałkowski, J., Ménard, C., Sexton, R. J., Swinnen, J., & Vandeveld, S. (2017). *Unfair trading practices in the food supply chain A literature review on methodologies, impacts and regulatory aspects* (F. Marcantonio, P. Ciaian, & Di, Eds.). <https://doi.org/10.2760/800>
- Fortuna, G. (2019). Battle over unfair trade practices ends, its champion rejoices. Retrieved from EurActiv website: <https://www.euractiv.com/section/agriculture-food/news/battle-over-unfair-trade-practices-ends-its-champion-rejoices/>
- Gorton, M., Lemke, F., & Alfarsi, F. (2017). *Methodological framework: review of approaches applied in the literature to analyse the occurrence and impact of UTPs*.
- Gow, H., & Swinnen, J. (2000). Impact of foreign direct investment on agriculture and agro-industry in transition economies. In C. Csaki & Z. Lerman (Eds.), *Structural change in the farming sectors in Central and Eastern Europe* (pp. 66–78). Washington DC: World Bank Publications; Washington DC.
- Ihle, R., Dries, L., Jongeneel, R., Venus, T., & Wesseler, J. (2017). *Research for AGRI Committee The EU Cattle Sector: Challenges and Opportunities - Milk and Meat*. Brussels.
- Jongeneel, R., Silvis, H., Daatselaar, C., & Everdingen, W. Van. (2017). *Background analysis for a Temporary Measure (State aid) aimed at restructuring the Dutch Dairy Sector*.
- Marcantonio, F Di, Ciaian, P., & Castellanos, V. (2018). *Unfair trading practices in the dairy farm sector : Insights from an EU field survey*. 20. Joint Research Centre European Commission.
- Marcantonio, Federica Di, Ciaian, P., & Castellanos, V. (2018). *Unfair trading practices in the dairy farm sector : Evidence from selected EU regions*. <https://doi.org/10.2760/747043>

- Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit. (2018). *Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden*. Den Haag.
- Nauta, H. (2019). *De 'voedselscheidsrechter' moet een eind maken aan oneerlijke handelspraktijken*. Retrieved from <https://www.trouw.nl/home/de-voedselscheidsrechter-moet-een-eind-maken-aan-oneerlijke-handelspraktijken~a25e21b5/>
- Planbureau voor de Leefomgeving, de Krom, M., & Prins, G. (2019). *Verduurzaming van landbouw via de keten, de kracht en beperkingen van private sturing in de aardappel- en de zuivelketen*. Den Haag.
- Planbureau voor de Leefomgeving, Vink, M., & Boezeman, D. (2018). *Naar een wenkend perspectief voor de Nederlandse landbouw Voorwaarden voor verandering*. Den Haag.
- Renda, A., Cafaggi, F., Pelkmans, J., Iamiceli, P., Correia de Brito, A., Mustilli, F., & Bebbber, L. (2014). *S TUDY ON THE LEGAL FRAMEWORK COVERING BUSINESS - TO - BUSINESS UNFAIR TRADING PRACTICES IN THE RETAIL SUPPLY CHAIN*. <https://doi.org/10.2780/91447>
- Rijlaarsdam, J. (2018). Melkveehouder moet blij zijn dat hij melk mag leveren. Retrieved September 18, 2019, from Melkvee website: <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2018/10/26/veehouder-moet-blij-zijn-dat-hij-melk-mag-leveren>
- Rijlaarsdam, J. (2019). Herhaling van zetten. Retrieved September 18, 2019, from melkvee website: <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2019/04/27/herhaling-van-zetten>
- Schellart, M. (2016). Van Dam wil oneerlijke handelspraktijken aanpakken. Retrieved from Nieuwe Oogst website: <https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2016/12/07/van-dam-wil-oneerlijke-handelspraktijken-aanpakken>
- Scheper, T. (2019). *Unfair Trading Practices in the Dutch dairy sector*. Wageningen University.
- Smit, P. (2018). Brede steun voor Schouten bij aanpak prijsvorming. Retrieved from Nieuwe Oogst website: <https://www.nieuweoogst.nu/nieuws/2018/09/12/brede-steun-voor-schouten-bij-aanpak-prijsvorming>
- Swinnen, J., Beerlandt, H., & Dries, L. (2003). Globalisation , Agricultural Development and Rural Welfare in Transition. *Tijdschrift Voor Economie En Management*, XLVIII(May), 619–640.